

BOG‘CHA YOSHIDAGI BOLALARDA NUTQ O‘STIRISH VA ULARNING PSIXOLOGIYASI

Abdurahmonova Niginabonu Jahongir qizi

Qo‘qon davlat pedagogika instituti

Maxsus pedagogika – logopediya yo‘nalishi 1 kurs talabasi

Qurbonova Nazokatxon Iqboljon qizi

Qo‘qon davlat pedagogika instituti

Pedagogika – psixologiya fakulteti 1 kurs talabasi

Annotatsiya: Bugungi kunda maktabgacha yoshdagi bolalarda nutq o‘stirishda ayrim muammo va kamchiliklar chiroyli qilib yoritilgan. Oilada ota – onaning farzand tarbiyasi bilan birga bola bilan qanday gaplashish, unga ertaklar aytib berishi hamda tarbiyachilarni mohirona faoliyatiga oydinlik kiritib berilgan. Oilada va bog‘chada nutqida nuqsoni bo‘lgan bolalarga tavsiya va takliflar berilgan.

Kalit so‘zlar: Tevarak – atrof, jarayon, nutq, oila, nuqson, talaffuz, ong, aql, tarbiy.

«Ta’lim to‘g‘risida»gi qonunda maktabgacha ta’lim to‘g‘risida shunday deyiladi; «Bu ta’lim olti-yetti yoshgacha oilada, bolalar bogchasida va mulk shaklidan qat’i nazar, boshqa ta’lim muassasalarida olib boriladi». Bu o‘quv-metodik tadqiqotlarni yaratishda nafak;at bolalar borchasi, balki oila sharoitini xam xisobga olish zaruratini keltirib chiqaradi. «Kadrlar tayyorlash milliy dasturi»da maktabgacha ta’limning asosiy yunalishlari quyidagicha belgilanadi: «Maktabgacha ta’lim bola sog‘lom, har tomonlama kamol topib shakllanishini ta’minlaydi, unda o‘qishga intilish xissini uyg‘otadi, uni muntazam ta’lim olishga tayyorlaydi».

Ushbu xujjatda maktabgacha ta’limni rivojlantirishning muxim vazifalari kuyidagilardan iborat deb ko‘rsatiladi:

- zamonaviy o‘quv-uslubiy qo‘ullanmalar va texnika vositalari, uyinchoqlar va o‘yinlar yaratish;

- maktabgacha katta yoshdagi bolalarni xalqning boy madaniy-tarixiy merosi va umumbashariy qadriyatlar asosida ma’naviy-ahloqiy jixatdan tarbiyalash uchun shart-sharoitlar yaratish zarur.

Ushbu vazifalarni amalga oshirish uchun yuqoridan beriladigan ko‘rsatmalarni kutib o‘tirirmasdan, ichki imkoniyatlardan ham unumli foydalanish zarur deb xisoblaymiz.

Maktabgacha katta yoshdagi bolalarda nutkdi rivojlantirish muammosini tadqiq eta borib, biz boshlangich sinf ta’limidagi izchillikni ham hisobga oldishga majburmiz. «»

Umumiy oʻrta taʼlimning hozirgi bosqichida boshlangich sinflar oʻquvchilarining umumtaʼlim tayyorligining mazmuni va darajasiga boʻlgan talablar ancha ortdi. Masalan, «Oʻzbekiston Respublikasida umumiy oʻrta taʼlim toʻgʻrisidagi Nizom»da yozib kuyilganidek: «Umumiy oʻrta taʼlim bilimlarning zarur hajmini beradi, mustaqil fikrlash, tashkilotchilik kabilarni va amaliy tajriba koʻnikmalarini rivojlantiradi, dastlabki tarzda kasbga yunaltirishga va taʼlimning navbatdagi bosqichini tanlashga yordam beradi».

Buni esa bolalarning nutqini oʻstirmasdan turib amalga oshirib bulmaydi. Shu bois maktabgacha katta yoshdagi bolalarning tevarak-atrofni oʻrganishda nutqini rivojlantirishning samarador yoʻllari hamda vositalarini ishlab chiqishning tadqiqot muammosi sifatida belgiladi.

Maktabgacha yoshdagi bolalarda nutq madaniyatini shakllantirishga oid vazifalarni hal etishga nisbatan quyidagicha yagona yondashuv zaruriyatini aniqladik:

- tovushlarni toʻgʻri talaffuz qilishni shakllantirish (bolada avvalo, nutq, eshitish shakllanadi, talaffuzni u keyinrok, egallaydi);

- aniq talaffuz hosil qilish (soʻz va soʻz birikmalarini dona-dona va aniq talaffuz qilish);

- soʻzni talaffuz qilganda urgʻuni toʻgʻri qoʻyish ustida ishlash;

- nutqning orfoepik jihatdan toʻgʻriligi ustida ishlash (bu naʼmunaviy adabiy talaffuz qoidalarining jami;

- nutq suratini rivojlantirish;

- nutqning ifodaliligini shakllantirish (nutqning tabiiy, erkin, yaʼni nutqning ongli ifodalanishi);

- nutqiy nafas olishni shakllantirish (bunda toʻgʻri nafas olishni oʻrganadi);

- oilada yoki bogʻchada soʻzlarni ota – ona va tarbiyachilar chiroyli va toʻgʻri gapirishlari lozim;

- oʻz fikrini erkin va izchil bayon etish malakasini shakllantirish;

Kuzatishlarimiz asosida shunday hulosaga keldikki, maktabgacha yoshdagi bolalarda nutqiy aloqani tarbiyalashda tarbiyachi va ota – onalarning roli benihoya kattadir.

Bolalar nutqiustida ishlash jaryonida tengdoshlari bilan suhbatda xushmuomala boʻlishlariga, tabiiy ohangda gapirishlariga, soʻzlashganda suhbatdoshining yuziga qarab turishlariga, qoʻllari va yuz mimikalarini bamaylixotir holatda tutib turishlariga eʼtibor berilishi kerak.

5 – 6 – 7 yoshli bolalarda lugʻat boyligi 2500-3500 tagacha soʻzlarni tushunishi va bilishi kerak, aks holda albatta mutahassis bilan maslahatlashish lozim boʻladi.

Bolalarni nutqi va aqlini rivojlantirishda hikoya, ertaklar juda foydali. Ularga ertak oʻqib berilganda fikrlash qobiliyatini ham oʻstirgan boʻlamiz. Ayniqsa buvijon va bobojonlarimiz oʻzlarini yoshliklarini va yoshlikda oʻynagan oʻyinlarini gapirib

berganlarida bolada albatta qiziqish paydo bo‘ladi. Kecha aytib bergan ertakni qaytadan so‘raganingizda bolada xotirasi mutahkamlanadi, fikrlash qobiliyati shakllanadi.

Bola psixologiyasi juda murakkab, ba’zi birlari injiq bo‘lsa, ba’zi birlari odamovi bo‘lishadi. Agar shunday holatlarga duch kelsangiz albatta ularga ko‘proq vaqt ajratining, ular bilan ko‘proq gaplashing, savollariga javob bering.

Bolalar aqlini rivojlantirish uchun shaklli va rangli o‘yinchoqlar juda muhim. Bolada rang ajratish va shakllarni farqlash qobiliyati rivojlanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. O‘zbekiston Respublikasida maktabgacha ta’lim to‘g‘risidagi Nizom.
2. Asqarxo‘jayeva M. Bog‘chalarda o‘zbek tilini o‘rganish. Bolalar bog‘chalari tarbiyachilari uchun metodik qo‘llanma. Toshkent: 2010.
3. Z.Irohimo‘va, M.G‘aybullayeva. bolalar bog‘chalari uchun dasturlar. Tevarak – atrof bilan tanishtirish, nutq o‘stirish, badiiy adabiyot. Toshkent: 2015.
4. D.R.Babayeva. Nutq o‘stirish metodikasi. Toshkent: 2018.

